

СТАНОВИЩЕ
ЗА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ
НА ДОЦЕНТ Д-Р КОНСТАНТИН КУКУШЕВ
ОТ ПРОФ. Д-Р ДИМИТРИНА КАУФМАН

Доцент д-р Константин Кукушев кандидатства в конкурса за професор по ТЕОРИЯ НА МУЗИКАТА във ВСУ „Черноризец Храбър“, обявен в ДВ № 69/11.09.2012г. (професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство (05.08.02: Музикознание и музикално изкуство).

За конкурса Кукушев представя статии и две свои публикувани книги – „Ритъм и мелодия. Към теорията и историята на ритмическия и мелодическия феномен. Книга втора.“ (Варна, 2008 г.) и „Към теорията на музиканото изкуство. Учебно помагало.“ (Варна, 2011 г.). И двете изследвания разширяват знанията по основните теоретически и практически проблеми на елементарната теория на музиката. В клишетата на елементарната теория на музиката авторът представя в разгърнат вид съществени енциклопедични знания, част от които са малко познати в публикации у нас. Те имат исторически, акустически, теоретичен, естетически, философски характер, осветяват и допълват развитието на нотацията, на музикалните жанрове и форми, на музикалните стилове и тяхното национално и регионално реализиране и осмисляне.

Сигурна съм, че частите от двете книги, посветени на теорията и историята на професионалната европейска музика, ще бъдат рецензирани щателно от специалистите музиколози. Затова аз ще се спра на мястото на българската и руската етномузикология в разглежданите изследвания на Константин Кукушев и интерпретацията на автора по включената в изследванията му етномузиколожка проблематика.

Оригинална е идеята на Кукушев да намери мястото и да вплете теорията на българската народна музика в общата теория на световната музика, историята на българската народна музика - в общата история на музиката, българската диафония – в историята и теорията на професионалната полифония. За тази цел Кукушев сумира теоретическите постижения в областта на българската народна музика на Добри Христов, Васил Стоин и основно на Стоян Джуджев по кардинални въпроси на българската етномузикология - специфичните метруми и ритми и свързаната с тях неравноделност, мелодиката и орнаментиката, проблематика, която не би могла да бъде разгърната без епохалната събираческа работа основно на Васил Стоин. В областта на диафонията Кукушев интерпретира

изследванията на Н. Кауфман и Св. Абрашева, надстроени върху активната събираческа и диалектоложка изследователска работа на Н. Кауфман и на все още оскъдните тогава изследвания на балканската народна полифония.

Вплитането на етномузиколожката проблематика в елементарната теория на музиката създава в известна степен усещане за интересно научно противопоставяне, чрез което Кукушев разкрива на читателя уникалността и оригиналността на българската фолклорна музика:

- двувременните и тривременни европейски метруми срещу изключителното богатство на български неравноделни размери, техните оригинални комбинации и хетерометричните редици;

- Dur-moll системата срещу типичните за българския фолклор анхемитоника, диатоника, хроматика и енхармоника;

- стандартизираните европейски видове орнаменти срещу енхармоничните орнаменти в българската вокална и инструментална народна музика със своите диалектни разновидности - диалектни видове вибрато и орнаментиране - тресене, ачане, „висичкото“ орнаментиране в двугласните и четиригласните песни от Долен и Сатовча, включващо тресене върху октавовото повторение на основния и подосновния тон и последващите го портаментови спускания, родопското портаменто, пиринското „хълцане“, шопско „извикуване“, „укането“ в Източния Балкан и др.

Кукушев отделя специално и заслужено място на лада и ладовите системи в българската народна музика. В този дял той се опира изцяло върху теоретическите възгледи за тоновите родове и видове на Стоян Джуджев, който разглежда пентатониката, диатониката, хроматиката и енхармониката в обемите и видовете, които по-рядко се срещат в нашия фолклор. Затова имам няколко бележки, които се отнасят до ползвания източник. Доминиращото количество песни от Родопите и Беломорска Тракия са в широкостепенни (анхемитонни), но теснообемни ладове. Те имат амбитус терца-кварта-квинта и се изграждат от две, три, до четири степени. През 20-те – 30-те години на ХХ-ти век пентатониката е малък процент спрямо посочените анхемитонни видове. През втората половина на ХХ-ти век разгръщането на широките тонови обеми е активно стимулирано от промените на естетическите критерии и от медиите. То се съпровожда и с още по-активно отрупване на мелодията с орнаменти. Това развитие е дело предимно на мъжете, особено мохамеданите в Родопите („високо златоградско пеене“), вторично се усвоява и от жените. Затова е по-естествено при навлизане в проблема и при изработване на класификационни модели да поставим като основа типичните за даден диалект мелодии в потесните обеми, а пентатониката да бъде осмислена като естествен

резултат от развитието им. Още нещо, не е приемливо да определяме пентатониката/анхемитонията като мажорна и минорна, тъй като този тонов род е възникнал далече преди появата на мажора и минора. А това, че просветеният музикант на 20-ти век неволно я „чува“ в Dug или molI наклонение, се дължи на натрапчивото присъствие на тази система в нашия професионален музикален живот и в заобикалящия ни свят.

Диатоничните ладове са представени и изследвани изчерпателно в октавови и по-широки обеми според древногръцките изследователи и по Глареан. Анализирани са и функциите на някои степени. За нашата народна музика обаче са характерни тесни мелодически структури - дихорди, трихорди, тетрахорди, пентахорди... - с дорийско, фригийско, миксолидийско и т.н. наклонение, а функциите на степените от старогръцките ладове не са проектирани в музиката ни.

Мелодическите структури с широк тонов обем са късно явление и най-често принадлежат към градската ни песен. Изключенията в селския фолклор са резултат от наслояване или скачване на теснообемни мелодически структури, най-често различни по вид тетрахорди. Но те са характерни само за няколко жанра – седенкарски и трапезен, по-рядко - хороводен. Обяснява ги Ас. Карастоянов в “Мелодични и хармонични основи на българската народна песен” (С., 1950г.).

Хроматиката в нашия фолклор съществува основно като хроматични трихорди, тетрахорди, пентахорд, по-рядко хексахорди с увеличена секунда между 2-ра и 3-та степени (бих ги нарекла с наклонение хиджас). Те често имат и диатонични мелодически варианти в нашия фолклор. Останалите хроматични ладове в класификацията на Джуджев са малко на брой, имат чужд произход и своите варианти в турската, босненската („Хаджи Минчо от Търново“), гръцката градска музика.

Кукушев интерпретира мелодическите родове и видове ясно, достъпно. За студенти и ученици от музикалните училища тази нелека материя е представена от него в пълнота.

На българската метрика Кукушев отделя също широко място, подчертава нейната оригиналност, богатство и разнообразие. И тук авторът се основава предимно на Джуджев, който изгражда класификацията на неравноделните размери въз основа на числителя на дробта. По тази логика 5/4, 5/8 и 5/16 са родствени. Добри Христов подрежда в тази последователност неравноделните размери, но само за прегледност. Според него отделните времена не са еднакви по дължина (нарича ги кратки и протегнати времена) и търси родството между различни тактове с различен числител и различен знаменател,

както и между неравноделни български и равноделни български или чужди тактове, защото ритмическата формула, която изгражда една песен, може да бъде реализирана в различни тактове в различни съотношения между кратките и дългите времена, дори тактът може да се промени по време на изпълнението на една песен, като се запазва ритмическата формула. (В. Стоин, Ел. Стоин, Н. Кауфман, Т. Джиджев, Д. Кауфман).

Кукушев представя и орнаментиката в българската народна музика, посочва връзката на мелодическия орнамент със словесния. Авторът анализира голямо количество орнаменти, характерни за отделните диалекти, прави убедителни аналогии между българските и типичните за професионалната музика орнаменти.

Съществено място в разглежданите изследвания естествено заема и народната полифония – българската, руската и църковнохристиянската. Кукушев много подробно, изчерпателно представя българския бурдонен двуглас и руското подголосочно многогласие.. Той се спира на хипотезата на Васил Стоин за прабългарския произход на диафонията.

Тази хипотеза Стоин издига преди нашите балкански съседи и по-далечни народи да знаят, че имат народно многогласие. Той задава въпроса на музиканти и музиколози в много страни и получава отрицателни отговори. През 1971 г. в Съюза на българските композитори гостуваше музиколог от Кабардино-Болкарска ССР. Беше му зададен въпросът дали в тяхната република има многогласие. Отговорът беше отрицателен. В края на 80-те години книгата на Й. Жордания показва многогласието на много народи в Кавказ, включително и в Кабардино-Болкарска ССР – районите, от които тръгват прабългарите. Така хипотезата на Стоин се оказва частично вярна, но трябваше да минат години, за да бъде записано многогласието на гърци, сърби, босненци, хърват, албанци, белоруси, които принадлежат на балканското и средиземноморското многогласие, както и на белоруси, украинци, литовци, на калабрийци, корсиканци, сицилианци, генуезци, на източните брегове на Италия, на баските, алпийското многогласие и т.н. и т.н.

По отношение на диафонията имам различно разбиране за произхода на бурдонната диафония, на хетерофонията, за близостта на раздвиженото бурдонно пеене от Велинградско със сръбското хетерофонно многогласие. (По тези въпроси имам доста публикации.). А относно тригласа - на територията на Балканите сложните тригласно развити музикални структури на българи, гърци, албанци и арменци са плод на много богато въображение и на оригинална обредна субординация.

Независимо от някои различия в подстъпите към фолклорната материя оценявам високо обхвата на материята, която представя Кукушев и начина, по който я подрежда в историята и в европейското пространство, оценявам връзките, които създава между на пръв поглед неродствени компоненти от различни, но свързани помежду си хуманитарни и точни науки. Особено ценя логическото вплитане на етномузикологията в историята на музиката и в теорията на музиката. Още повече ценя значителното разширение на обема на елементарната теория на музиката, обогатяването ѝ с оригинални, интересни и важни за музиканта знания. Двете публикувани книги на Константин Кукушев въвеждат в елементарната теория на музиката увлекателно, логически оправдано, чрез тях могат да се обучават студенти и ученици от специализираните музикални училища, от музикални школи, но и просветените музиканти – инструменталисти, педагози, музиколози – могат да намерят информация, която са пропуснали или забравили.

Предлагам на уважаемото научно жури на доцент д-р Константин Кукушев да му бъде присъдено научното звание професор по елементарна теория на музиката към Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“.

София, 02.01.2013

.....
/ проф. д-р Димитрина Кауфман/